

Олег Гуменний

Навчально-науковий інститут права та психології
 Національного університету “Львівська політехніка”,
 аспірант кафедри теорії та історії держави і
 права; історії політичних і правових учень,
 помічник судді Збарзького районного суду
 Тернопільської області

ПРАВОСУДДЯ ЯК ОСНОВНА ФУНКЦІЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ

© Гуменний О., 2018

У статті розглянуто важливу проблему – правовий механізм реалізації основної функції судової влади правосуддя. З'ясовано роль інших функцій судової влади в забезпеченні здійснення правосуддя. Аргументовано конституційну правову природу правосуддя, що підтверджує її виключність серед функцій судової влади.

Ключові слова: функції судової влади; арбітр; держава; суспільство.

Олег Гуменний

ПРАВОСУДИЕ КАК ОСНОВНАЯ ФУНКЦИЯ СУДЕБНОЙ ВЛАСТИ

В статье рассмотрено важную проблему – правовой механизм реализации основной функции судебной власти – правосудия. Определена роль других функций судебной власти в обеспечении правосудия. Аргументировано конституционную правовую природу правосудия, что подтверждает ее исключительность среди функций судебной власти.

Ключевые слова: функции судебной власти; арбитр; государство; общество.

Oleh Humennyi

post-graduate student of the Department
 of Theory and History of the State and rights;
 the history of political and legal studies
 Institute of Law and Psychology Lviv Polytechnic National University
 assistant to the judge of the Zbarazh district court Ternopil region

JUSTICE AS THE BASIC FUNCTION OF THE JUDICIAL AUTHORITY

An important problem – legal mechanism of realization of basic function of department judicial of justice is considered in the article. A role of other functions of department judicial is in providing of realization of justice. Argued, constitutional legal nature of justice which confirms its exceptional nature among the functions of department judicial.

Key words: functions of department judicial; arbiter; state; society.

Постановка проблеми. Вже на перших етапах незалежності в Україні було проведено поділ державної влади на три гілки: законодавчу, виконавчу та судову. Реалізація принципу поділу влади передбачає забезпечення збалансованості повноважень, недопущення зосередження всієї повноти у віданні одного органу чи посадової особи. При цьому забезпечується правило, згідно з яким три гілки влади не повинні бути повністю роз'єднані або, навпаки, об'єднані під єдиним началом. Це

дає змогу кожній із гілок державної влади ефективно здійснювати свої повноваження з метою забезпечення інтересів людини, народу, а також соціального прогресу суспільства. Суб'єкти судової влади, незважаючи на свою незалежність, поєднані численними вертикальними та паралельними зв'язками із законодавчою та виконавчою владою. Взаємодія судової влади з законодавчою та виконавчою владою відбувається на основі системи стримувань і противаг.

Разом з тим, якщо основним завданнями законодавчої влади є прийняття законів, виконавчої – організація виконання законів, то безумовно основним завданням судової влади є розв'язання правових конфліктів, які виникають під час прийняття та виконання законів, тобто здійснення функції правосуддя.

Сьогодні правосуддя визнається одним із видів державної діяльності. З урахуванням цих обставин науковці починають порівнювати функції судової влади із функціями держави, оскільки правосуддя, як і будь-який інший вид державної діяльності є здійснення функцій держави. Незважаючи на те, що суд незалежний навіть від держави, він є структурною частиною її владного механізму. Разом із тим функції судової влади не пов'язуються лише з одним поняттям правосуддя як засобом реалізації судової влади, оскільки в межах правосуддя суд має велику кількість процесуальних функцій, яким передуює організаційно-правова його функція.

Аналіз дослідження проблеми. Ці питання знайшли висвітлення у працях таких дослідників – Ю. Барабаша, О. Борисова, В. Городовенка, К. Гусарова, В. Ковальчука, В. Комарова, О. Колісника, В. Ковальського, Р. Куйбіди, М. Курила, І. Марочкіна, М. Оніщука, О. Улютіної, В. Чіркїна, С. Штогуна та інших.

Виклад основного матеріалу. Дренюгрецький філософ і вчений Платон писав, що державні функції потрібно розділити між окремими органами (посадовими особами). Для збільшення ефективності державного управління Платон запропонував виділити такі особливі функції: управління, законодавство, суддівство та військово-васправа. Притому всі ці функції повинні бути розділені залежно від природних можливостей осіб, які будуть їх виконувати, таке розподілення відповідає певній добродійності. Платон, розмірковуючи про тиранію та причини її виникнення, звертає увагу на те, що вона починається тоді, коли всі починають робити все, тобто всі видають закони, всі управляють і кожен має повноваження судити.

Інший відомий давньогрецький філософ Аристотель вважав, що держава – єдине ціле, єдність у множині, вона складається з різних, несхожих частин:

– Перша частина – “законорадчий” орган – у здійсненні його функцій беруть участь усі вільні громадяни;

– Друга частина – адміністративний чи урядовий елемент – основне повноваження видавати накази;

– Третя частина – судові органи, які здійснюють правосуддя.

Найкращий державний устрій Аристотель називає “політія”, для цього устрою необхідно, щоб усі ці функції виконували різні органи. Найважливішим аргументом, який підтверджує цю думку, є міркування ефективності виконання цих функцій, адже нечасто можна зустріти в одній особі стільки мудрості і добродійності, щоб вона могла однаково успішно видавати закони, виконувати їх та приймати справедливі судові рішення [46; 8]. Отже, Аристотель розрізняв законодавчу, адміністративну (виконавчу) та судову гілки влади.

Проблеми становлення судової влади в Україні як незалежної і самостійної гілки державної влади обґрунтовані й привертають увагу сучасних дослідників до вивчення і класифікації функцій судової влади. Вказану проблему й дотепер в повній мірі не усвідомила і не розробила вітчизняна правова наука. Ця обставина утруднює створення ефективно діючої демократичної судової влади. З огляду на це, принципового значення набуває визначення ролі судової влади, її функцій у демократичній, правовій державі.

Незважаючи на те, що дослідженням цього питання займалося багато науковців в юридичній науці, немає єдиної позиції з цього питання. Думки науковців, які займаються дослідженням

функцій судової влади, можна поділити на дві групи. До першої групи належать дослідники, які вважають, що судова влада виконує тільки одну функцію. На думку В. О. Лазаревої, функцією судової влади є судовий захист прав і свобод людини та громадянина, а правосуддя є формою реалізації цієї функції. І. Л. Петрухін вважає, що функції судової влади можна ототожнювати з її завданнями. В його розумінні функція судової влади – це вирішення соціально-правових суперечок, а також встановлення юридичних фактів шляхом здійснення правосуддя. І. Є. Марочкін у своїх працях зазначає, що функцією судової влади є вирішення соціально важливих справ, які мають юридичні наслідки [4, с. 77]. Деякі вчені вважають, що єдиною функцією судової влади є здійснення правосуддя, а судовий контроль в усіх його формах – прояв цієї функції. Представники другої групи дотримуються позиції, що функції судової влади не можна розглядати лише як здійснення правосуддя та вирішення юридичних справ. Однак вчені виділяють різну кількість функцій. Більшість учених підтримують позицію, що судова влада виконує дві функції: здійснення правосуддя та судовий контроль. Деякі науковці розділяють судовий контроль на: контроль судів загальної юрисдикції та контроль Конституційного Суду України, таким чином виділяючи три функції. Ряд дослідників, окрім відправлення правосуддя та судового контролю, виділяють ще або функцію управління, або функцію тлумачення. В. Д. Бринцев виділяє такі функції: правосуддя, судовий контроль, судовий нагляд та судове санкціонування. С. Штогун вважає, що функції судової влади можна поділити на такі групи:

- пов'язані із здійсненням правосуддя;
- функції судового контролю;
- організаційні функції;
- функції, пов'язані із забезпеченням виконання судового рішення.

Так само, як немає спільної думки щодо кількості функцій судової влади, в юридичній науці немає і єдиного визначення поняття “функції судової влади”. Досить точно визначення у своїх працях пропонує А. А. Герасімова. На її думку, функціями судової влади є тісно пов'язані з функціями держави і права, юридично закріплені напрями її діяльності, в яких відображається її зміст та призначення, що здійснюються з метою захисту прав, свобод та законних інтересів суб'єктів права. З наведеного визначення можна виділити такі ознаки цих функцій:

- 1) вони формуються на основі загальних функцій держави і права;
- 2) вони виражають зміст і значення судової влади;
- 3) вони є об'єктивно необхідними, юридично оформленими напрямками діяльності судової влади;
- 4) розвиваються та змінюються відповідно до суспільних потреб;
- 5) реалізація функцій забезпечується певними юридичними методами та із застосуванням заходів примусу.

Розглянувши позиції науковців, ми вважаємо що все-таки основною функцією судової влади є правосуддя, оскільки воно має конституційний характер, зокрема восьмий розділ Конституції не тільки має назву “Правосуддя”, але конституційними нормами прямої дії повноцінно регулює здійснення правосуддя в державі.

Стаття 124 Конституції України в новій редакції закріплює, що юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення [1].

Причому специфіка діяльності судової влади полягає у тому, що виступаючи, так би мовити, “на боці держави” (адже органи судової влади, безумовно, належать до єдиної і цілісної системи органів державної влади), вона у своїй діяльності підпорядковується не тим чи іншим інтересам держави, а виключно праву і закону, як вищій цінності, яка регулює державні, суспільні відносини, а також процеси взаємодії держави і суспільства.

Цей вид влади відрізняється від законодавчої і виконавчої чотирма аспектами. По-перше, судова влада виявляє свою “ініціативу” опосередковано, тобто діє у відповідь на заяви, скарги, клопотання, матеріали кримінальної справи, що надійшли на її розгляд. Судовий процес може розпочати особа, права якої порушені, або держава в особі прокурора. По-друге, судова діяльність підлягає більш жорстким правилам. Суди зобов'язані діяти в суворій відповідності з процедурою,

встановленою відповідними нормами процесуальних кодексів. Причому порушення процедурних прав, як правило, тягне за собою порушення законних прав та інтересів учасників процесу. По-третє, остаточне судове рішення, що набрало законної сили, має загальнообов'язкову силу для всіх громадян, установ і службових осіб будь-якого рівня. По-четверте, судова діяльність здійснюється, як правило, за умови гласності [3, с. 443–444].

Висновки. Таким чином, серед всіх гілок державної влади, судова влада реалізуючи свою основну функцію – правосуддя по-перше, виконує роль арбітра у взаєминах між державою та громадянським суспільством, а по-друге, – врегульовує суперечки, які виникають у самому громадянському суспільстві щодо будь-яких порушень прав та свобод людини і громадянина.

Зрозуміло, що всі функції судової влади є важливими в діяльності судової влади, однак при глибокому аналізі ми бачимо, що всі інші функції судової влади направлені на сприяння здійснення оперативного, справедливого і законного правосуддя.

Разом із тим судова влада відповідатиме сподіванням демократичного суспільства тільки за умови, що вона зможе повноцінно використовувати свою політико-правову можливість впливу на рішення і діяльність законодавчої та виконавчої влади. Це дасть їй змогу стати гарантом захисту прав та свобод людини і громадянина, соціальної і політичної стабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. 2. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII “Законодавство України” / ВР України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1401-19/paran2#n2>. 3. Гузела М. В. Контроль за законністю дій і рішень органів досудового розслідування як самостійна функція суду. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*, 2004. Вип. 39. С. 443–444. 4. Марочкін І. Є., Сибільова Н. В., Тихий В. П. Організація судових та правоохоронних органів: [підруч.]; за ред. І. Є. Марочкіна, Н. В. Сибільової. Х.: ТОВ “Одіссей”, 2007. С. 40.

REFERENCES

1. *Konstytutsiia Ukrainy* [Constitution of Ukraine] Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 1996. No. 30. p. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. 2. *Pro vnesennja zmin do Konstytuciji Ukrajinjy (shhodo pravosuddja)* [On Amendments to the Constitution of Ukraine (on Justice)] : Zakon Ukrajinjy vid 2.06.2016 p. No. 1401-VIII “Zakonodavstvo Ukrajinjy” / ВР України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1401-19/paran2#n2>. 3. Ghuzela M. V. *Kontrolj za zakonnistju dij i rishenj orghaniv dosudovogho rozsliduvannja jak samostijna funkcija sudu* [Control over the legality of actions and decisions of the bodies of pre-trial investigation as an independent function of the cour]. *Visnyk Ljvivsjkogho universytetu. Serija jurydychna*. 2004. Vyp. 39. P. 443–444. 4. Marochkin I. Je., Sibiljova N. V., Tykhyj V.P. *Orghanizacija sudovykh ta pravoohoronnykh orghaniv* [Organization of judicial and law enforcement agencies] : [pidruch.]; za red. I. Je. Marochkina, N. V. Sibiljovoji. Kh.: TOV “Odissey”.

Дата надходження: 18.10.2018 р.